

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

12. ULUSLARARASI

TÜRK DÜNYASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

30 Ağustos - 06 Eylül 2014 / Kazan - TATARİSTAN (RUSYA FEDERASYONU)

2. Cilt

TÜRK DÜNYASI'NDA KÜLTÜREL VE EKONOMİK İŞBİRLİĞİ KONGRE BİLDİRİLERİ

Kazan Federal Üniversitesi
Kazan / TATARİSTAN

Sakarya Üniversitesi
Sakarya / TÜRKİYE

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi
Türk Dünyası Kırgız-Türk
Prof. Dr. Turan Yazgan Sosyal Bilimler Enstitüsü
Celalabad / KIRGIZİSTAN

İstanbul Üniversitesi
İstanbul / TÜRKİYE

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Türk Dünyası Bakü İşletme Fakültesi
Bakü / AZERBAYCAN

Gazi Üniversitesi
Ankara / TÜRKİYE

Kızılorda Korkut Ata Devlet Üniversitesi
Türk Dünyası Kızılorda Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Kızılorda / KAZAKİSTAN

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
Ankara / TÜRKİYE

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
İstanbul / TÜRKİYE

Ortaklığı ile
İstanbul - 2014

TÜRK DÜNYASI'NDA KADİM BİR MEDENİYET PROJESİ OLARAK AHİLİK

Öğr. Gör. Kâzım CEYLAN¹

Giriş

İnsanlık tarihine baktığımızda medeniyetlerin oluşmasında dinlerin büyük etkisi vardır. Kâinat'ın mutlak yaratıcısı olan Allah (c.c), gönderdiği Peygamberler vasıtasıyla insanların hayatlarını tanzim etmiş, insanoğlunu "başiboş" bırakmamıştır. Denilebilir ki, her Peygamber aynı zamanda bir uygarlık öğreticisidir, rehberidir.

Türk - İslâm medeniyeti tarihine baktığımız zaman da, bizim medeniyetimizi oluşturan üç ana damarın varlığını görebiliriz:

1. Milletimizin Orta Asya'dan getirdiği kültürel unsurlar,
2. 751 yılında Talan Savaşı ile başlayan, 922 yılında İtil - Bulgarları'nın, 944 - 945 yıllarında Karahanlılar'ın, 960' yılı Kurban Bayramı'nda Oğuzlar'ın Müslüman olmalarıyla devam eden İslâm dininin dönüştürücü ve değiştirici eşasları,
3. Yaşadığımız coğrafyadan kazandığımız kültür unsurları, değerleri bizim medeniyetimizi besleyen kökler, damarlar olarak ifade edilebilir.

Ahiliğin oluşmasında da bu unsurlar etkili olmuştur denilebilir. Şöyle ki:

Türkiye Türklerinin ataları olan Oğuzlar, yoğun olarak 960 yılı Kurban Bayramında Müslüman olunca "Türkmen" adını almışlardır. Oğuzlar/Türkmenler B. Selçuklu Devleti'nin kuruluşunu sağlamışlardır. Dandanakan savaşı ile (Mayıs 1040) Anadolu kapılarına dayanmışlardır, Pasinler Savaşı (1048) ile Doğu Anadolu'yu kontrol altına almışlar ve nihayetinde Malazgirt Savaşı ile (26 Ağustos 1071) bütünüyle Anadolu'yu fethetmişler, bundan üç yıl sonra Türkiye'nin batısında başkenti İznik olan Türkiye Selçuklu Devletini Kutalmışoğlu Süleymanşah öncülüğünde kurmuşlardır (Koca, 2006:297).

Türklerin Anadolu'da hâkimiyet sağlaması Hıristiyan dünyasını harekete geçirmiş ve Haçlı savaşları başlamıştı. Türkiye Selçukluları Haçlılarla mücadele ederken doğudan Moğol tehlikesi başlamış ve Moğolların önünden kaçıp gelen Türkmenler Anadolu'ya göçmeye başlamışlardır. Bu dönemler de beş büyük dalga halinde yaklaşık 5 Milyon Türkmen'in Anadolu'ya geldikleri tahmin edilmektedir.

Anadolu'ya gelen Türkmenler aşsız ve işsiz idiler. Gerçi Türkler çok eski devirlerden beri maden işlemekte ve dokumacılıkta ileri gitmişler, sanat ve ticaret hayatında önemli gelişmeler kaydetmişlerdi ama atlı - göçebe bozkır medeniyeti içerisinde daha çok hayvancılıkla meşguldüler. Diğer taraftan Türkler -ordu- milleti. Bu ordunun giyim - kuşamı, bindiği atlar, kullandığı silahlar elbette büyük sanayi gerektiriyordu. Bu orduların demir, bakır, nikel, altın, gümüş bütün teçhizatı ve tezyinatını Türk sanatkarlar imal ediyordu (Anadol, 1991:48-49).

Türkler, İslâm medeniyeti dairesine girerken bu yeni dinle birlikte aynı zamanda o dinin pek çok kurumuna da talip oldular. Edebiyat, tasavvuf, cami bunlardan birkaçıdır. İşte bunlar arasında Ahilik anlayışının esasını oluşturan "Fütüvvet Teşkilatı" da vardı.

Türkler bu İslâmî kurumlara talip olurken onları olduğu gibi değil, kendi kültürel değerlerini ve renklerini vererek aldılar (Güzel, 2005:519).

Arap'ın aruz vezni, Türkler arasında Türk duyuş ve inancının ifadesi olarak kendini buldu; Arap ve Acem'in dört köşe basık camii tipi Türklerde kubbesiyle, taş ve çini işlemesiyle uhrevî bir mahiyet olarak "Tek Tanrı" inancını simgeledi. Nefis mücadelesi ile yola çıkan tasavvuf Türklerde iç ve dış mü-

¹ Ahi Evran Üniversitesi, Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü.

cadeleyi birleştirip bir yandan mükemmel bir insan tipine gaza ve cihat ruhu verip Anadolu'yu ebedi Türk yurdu haline getirecek olan Abdâlân-ı Rûm (Anadolu Abdalları) denilen Alperen birlikleri hâlini aldı (Güzel, 2005:520).

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması safhasında karşımıza öncü olarak Şâh-ı Türkistan, Piri Türkistan da denilen Ahmet Yesevi ve O'nun talebeleri çıkmaktadır.

Ahi Evran'lı, Hacı Bektaş'lı, Aşıkpaşa'lı, Mevlana'lı, Yunus'lu, Şeyh Edebali'li, Süleyman Türkmani'li, Gülşehri'li Kurmaylar Kadrosu Anadolu insanının gönlünü ilmik ilmik dokuyarak Anadolu'yu vatanlaştırmanın kutlu çilesini yaşamışlardır. Her birisi kendi alanın da müstesna bir değerdirler. Ancak biz konumuz itibarıyla Ahi Evran ve Ahilik sistemini değerlendireceğiz.

I- a. Ahi Evran Veli ve Ahilik Teşkilatının Kuruluşu

Şüphesiz ki, Anadolu Ahiliğinin kurucusu Ahi Evran'dır.

Kurmuş olduğu Ahilik Teşkilâtı ile sosyal, iktisadî ve siyasî hayatımızı etkileyen; Anadolu'nun vatanlaşmasında ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda büyük rol oynayan, bu sebeple Türk - İslâm tarihinin önemli şahsiyetlerinden olan Ahi Evran 1171 (H.566) yılında İran'ın Batı Azerbaycan tarafında bulunan Hoy-kasabasında doğmuştur. Asıl adı Mahmut'tur. Babasının adına ve doğum yerine nispetle Mahmut bin Ahmet-el-Hoyi (Hoylu Ahmet'in oğlu Mahmut) denmiştir. Lâkabi "*dinin yardımcısı*" anlamına gelen Nasiruddin'dir. Ahi Evran'ın çocukluğu ve ilk tahsil devresi memleketi olan Azerbaycan'da geçmiş olsa da, gençliğinde Horasan ve Maverâünnehr'e giderek ö yörede büyük ustatlardan ders almıştır. Bu arada âlim Fahrettin Razi'den aklî (fen) ve naklî (dini) ilimleri öğrenmiştir.

Ahi Evran, bir hac yolculuğu esnasında (tahminen 1204'te), evliyadan Şeyh Evhadüddin Kirmani ile tanışmış ve ondan ders almıştır. Tefsir, hadis, fıkıh, kelâm ve tıp alanında derin bir âlim; tasavvuf yolunda yüksek makam sahibi bir velî oldu. Bağdat'ın İslâm dünyasının büyük sanat ve ilim merkezi olması, Ahi Evran'ın çok yönlü yetişmesinde etkili olmuştur. Bu dönemlerde İbn-i Sina, Sühreverdi, el-Maktul ve Fahrettin Razi'nin eserlerinden istifade etmiş; Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah'ın kurduğu fütüvvet teşkilatını da tanımıştır. XIII. yüzyıl başlarında Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Muhyiddin Arabî ve hocası Evhadüddin Kirmani ile birlikte Anadolu'ya gelen Ahi Evran, bu tarihlerde hocasının kızı Fatma Bacı ile evlenmiştir. Anadolu'da özellikle esnafa İslâmiyet'i anlatarak dünya ve ahiret işlerini düzenli hâle getirmeleri için nasihatte bulundu. Yaklaşan Moğol tehlikesine karşı halkı uyardı. Hocasının vefatından sonra O'nun vekili oldu.

Ahi Evran Anadolu'ya geldikten sonra Kayseri'de bir debbağ (deri işleme) atölyesi kurdu. Sanat sahibi kimseler arasında çok sevildi. Moğollara karşı Kayseri'yi savunan Ahileri, Ahi Evran teşkilatlandırmıştır.

1237 yılında I. Alâeddin Keykubat'ın zehirlenerek öldürülmesi üzerine sultanla gönül bağı bulunan Ahiler, II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Vezir Sadettin Köpek'e karşı koymuşlardır. Hatta bu dönemde Ahi Evran ve bazı ileri gelen Ahiler Konya'da tutuklanmışlardır.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra saltanat naibliğine getirilen Celaleddin Karatay zamanında Ahiler ve Türkmenler üzerindeki baskı kalkmıştır. Bundan sonra kısa bir dönem Denizli'ye giden Ahi Evran tekrar Konya'ya dönmüş; daha sonra da ömrünün sonuna kadar Kırşehir'de yaşamıştır.

Ahi Evran, kaynağını Yesi'den alan kutlu bir davanın gönül erleri ile birlikte bu toprakları vatan yapmanın, Türk ve Müslüman yapmanın öncülüğünü yapmıştır. Özellikle yeni kurulan Ahilik sistemi ile Anadolu'ya göç eden Türkmenlere hem aş hem iş vermiş; onları tekke ve zaviyelerde iyi bir Müslüman ve vasıflı bir meslek sahibi üretici insan hâline getirmiştir. Onları hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için, yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalışan insanlar halinde yetiştirmiştir. Böylece Anadolu'nun iktisadi kalkınmasına ve imar edilmesine öncülük etmiştir.

Ahi Evran, 32 çeşit esnafı teşkilatlandırmış; Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasında sanatını icra eden bütün esnaflar Türk - İslâm medeniyetinin zirve kuruluşu Ahilik Teşkilâtının merkezi Kırşehir olduğu için buradan "*İcâzetnâme*" almışlardır.

Kardeşliğin, cömertliğin, yiğitliğin, fedakârlığın, doğruluğun, dürüstlüğün, kalitenin, üretimin, ah-lâkın, sanatın, aklın ve bilimin esas alındığı Ahilik Teşkilâtının kurucusu bu faziletli âlim ve mutasavvıf Ahi Piri Horasanlı Türk, Moğollara karşı mücadele ederken 93 yaşında şehit edilmiştir. 1261 (H.653) Kabri Kırşehir'de kendi adı ile anılan caminin bitişiğindedir.

Ahi Evran'ın 20 kadar te'lif ve tercüme eseri mevcuttur.

b. Ahiliğin Amacı

Ahiler, kendi kültür özellikleri ile fütüvvetnâmeleri Anadolu şartlarında yorumlayarak hem dünyevî hem de uhrevî bir sistem kurmuşlardır. Bu dünyayı bir imtihan yeri kabul etmişler, "hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için, yarın ölecekmiş gibi ahiret için" çalışmışlardır. Ahilerin hedefleri şöyle sıralanabilir:

- Dünya ve ahirette mutluluğa erişebilmek için bir mesleğe sahip olmak,
- Diğer insanları düşünmek ve onların mutluluğu için de çalışmak,
- İslâm dininin ve ahilik teşkilatının istediği güzel ahlâka sahip olmaya çalışmak,
- İslâm'ın ve ahilik teşkilatının kurallarını yerine getirmek için ilim sahibi olmak,
- Dinin emir ve yasaklarına, dolayısıyla ahiliğin emir ve yasaklarına uymaya çalışmak (Yılmaz, 1995:42).

c. Ahiliğin Dini ve Millî Temelleri

Ahilik, Arapça "kardeşim" anlamına gelen "ahi" kelimesinden veya onun, Divânu Lügati't-Türk'te geçen ve "cömert, eli açık" anlamına gelen, "akı" kelimesinden türetilmiştir.

Ahilerin temellerini teşkil eden fütüvvetnâmelerdir. Fütüvvetnâmelerde dini, dini - tasavvufi temelleri olan eserlerdir. Fütüvvet kavramı; fedakârlık, iyilik, yardım, insan severlik, hoşgörü, nefisine söz geçirme gibi erdemlerle örtüşmektedir. Fütüvvet kelimesinin kökü olan *feta*, iradesine hâkim olan, nefis putunu kıran kimsedir (Çakmak, 2005:249).

Fütüvvetnâmelerin özünde de "Peygamber sünnetine tabi olmak" vardır.

Ahiliğin ruhu Kur'an'dan ve Peygamber sünnetinden; teşkilatlanması ve bir sistem olarak hayata geçirilmesi bu milletin tarihi tecrübelerinden ve yaratılış özelliklerinden kaynaklanmıştır. Çünkü Ahilik, manevi ve maddi iki ayağı olan bir sistemdir (Akpınar, 2005:43).

Ahiliğin manevi boyutunda, kendini insanlığa adayan Peygamber ahlâkı vardır. Kişinin kendi rahat ve huzurunu, hayatını başkaları için feda etmesi anlayışı vardır.

"Allah yolunda sarf edin kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın, işlerinizi iyi yapın. Şüphesiz Allah iyi iş yapanları sever" ilahi hükmü vardır.

"İnsanların hayırlısı, insanlara yararlı olandır" prensibi vardır (Günay, 2006:163).

Ahilik, hem dünyevi hem uhrevî boyutu olan bir sistemdir. Bir taraftan dürüstlük, güvenilirlik, çalışkanlık gibi ahlaki erdemler; diğer taraftan iş tutma, sanat - meslek sahibi olma ve üretkenlik gibi özellikler ahiliğin esasını teşkil etmiştir (Bayram, 1990:73).

Ahilik, Mevlevîlik gibi tek boyutlu değil; hem bu dünya için hem ahiret için Müslüman Türk'ün Anadolu coğrafyasında kurduğu medeniyetimizin en verimli kuruluşlarından birisidir. Ahilik, "imanın ilimle beslenmesi ve çalışma ile şekillenmesidir."

Ahilik, Selçuklu ve Osmanlı Türklerinin ortaya koyduğu, Ahi Evran-ı Veli'nin öncülüğünü yaptığı, Kırşehir'den dünyaya yayılan sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal boyutları olan bir millî kültür, iman, ahlâk, yiğitlik ve cihat hareketidir (Ceylan, 2012:68).

d. Ahilik Sisteminin İlkeleri ve Fütüvvetnâmeler

Ahi Evran Veli, Anadolu'ya gelen işsiz ve aşsız Türkmenleri, önce iyi bir Müslüman, iyi bir insan yaparak onların bir meslek sahibi olmalarını sağlamıştır. Üretici insan olmalarını teşvik etmiştir.

Kim ki, iyi bir Müslüman iyi bir insandır. Kim ki, iyi bir insan iyi bir Müslümandır, anlayışı gereğince akşamları tekke ve zaviyelerde fütüvvet esasları, yani İslâm'ın davranış kalıpları, Peygamber-i Ekber'in sünnetleri öğretilmiştir; gündüzleri ise kaliteli, verimli, çalışkan, üreten, alın teriyle geçinen, başkalarına muhtaç olmayan, başı dik, alnı açık, kulluk şuurunda olan, güvenilir, dürüst bir meslek erbabı yetiştirilmiştir.

Yani hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için çalışkan, yarın ölecekmiş gibi ahirete hazırlanan bir insan tipini yetiştirmiş Ahi Evran. İnsanlara Fütüvvet ilkeleri olarak; (Burgazi, 1954:1-4).

- Helâl kazançla meşgul ol,
- İbadetlerini yerine getir, şeriata, tarikata muhalefet etme,

- Güzel ahlâktan, akl-ı selimden dışarı çıkma,
- Nefsine, şeytana uyma,
- Haramda, mekruhtan uzak dur.
- Elinle koymadığını götürme,
- Kimsenin sanatına tamah etme,
- Kimsenin ehline, İyaline kem gözle bakma,
- Kimseye kibir, düşmanlık beslemeyesin, cimrilik yapmayasın, haset etmeyesin,
- Kimin ayıbını görürsen örtesin,
- Dünyaya aşırı muhabbet göstermeyesin,
- Sende büyüğe varıp ikram edesin, hürmet ve hizmette bulunasın,
- Bir elinin kazancını ihtiyaçların için, diğer elinin kazancını ahiretin için fukaraya sarf edesin,
- Kimseye dediğinden eksik verme ki Yüce Allah kazancına ve ömrüne bereket vere,
- Her zaman teraziye eline alınca, Ahiret terazisini hatırlayasın. İyi bil ki, helâlin hesabı, haramın azabı vardır deniliyordu.

Şunlar da ekleniyordu:

- Harama bakma, haram yeme, haram içme...
- Doğru, sabırlı, dayanıklı ol...
- Yalan söyleme...
- Büyüklerden önce söze başlama,
- Kimseyi kandırma,
- Kanaatkâr ol,
- Dünya malına tamah etme,
- Yanlış ölçme, eksik tartma,
- Kuvvetli ve üstün durumda iken affetmesini, hiddetli iken yumuşak davranmasını bil...
- Kendin muhtaç iken başkalarına verecek kadar cömert ol (Erken, 2008:126-127).

Ahilik ruhu, tembelliği ve hazır yiyiciliği hoş görmez. O çalışmayı, üretmeyi, atılcı olmayı öngörür. Ama bunun da temel şartı Salih amel sahibi bir Müslüman olmaktır.

Ahilik hem dünya için hem ahiret için Müslüman Türk'ün dünyaya sunduğu sistemin adı olduğunda bu tip insan unsurunu ön plana çıkarmıştır.

Fütüvvetnâmelere göre herkes, her meslek mensubu Ahi olamıyordu. Kimdi bunlar?

- Şarap içen,
- Zina ve livata yapan,
- Gammazlık, dedikodu - iftira eden,
- Kovuculuk edip gıybet yapan,
- Münafıklık eden,
- Gurur ve kibirli olan,
- Sert ve merhametsiz olan,
- Haset eden, affetmeyip kin tutan,
- Sözünde durmayan, yalan söyleyen,
- Emanete hıyanet eden,

- Kadınlara kötü niyetle bakan,
  - Kişinin ayıbını örtmeyip açığa vuran,
  - Cimri olan, hırsızlık eden (Anadol, 1991:39-40).
- Ayrıca Fütüvvet teşkilatı dışında bırakılan şunlardı:
- Katiller
  - Münafıklar
  - Müneccimler
  - Yalan yanlış şeylerle müşteriyi aldatan dellalar/reklâmcular
  - Yalan va'dedip eksik tartan sahtekâr sanatkârlar,
  - Merhametsiz kasaplar,
  - Yürekleri taşlanmış cerrahlar,
  - Avcılar,
  - Bozguncular/teröristler
  - Karaborsacı vurguncular (Çağatay, 1997:43-48).

Ahilik sisteminin yapılanması itibariyle sendikal sisteme de benzetebiliriz. Bütün tüccar, esnaf, sanatkâr, işçiler ayrı ayrı meslek etrafında teşkilatlandırılmış, her meslek kolu en üst noktada tekrar birleştirilmiş ve birbirleriyle ilişkileri bir disiplin altına alınmıştır. En üst noktada Ahi Baba vardı.

Ahilik kardeşlik akideleri gereği adalet ve güvene dayalı olarak kazançlarının bir kısmını Ahi Baba'ya teslim ederlerdi. O da toplanan para ile zorda kalanlara, fakirlere, yeni dükkân açanlara, evlenemeyen gençlere yardım ederdi.

Ahi Evran Veli, bu temel ilkeler ekseninde 32 meslek mensuplarını teşkilatlandırmıştır. Merkez Kırşehir olmak üzere bütün Anadolu Selçuklu coğrafyasındaki şehir ve kasabalara icâzetnâmeler göndererek mesleki, sosyal, ekonomik, siyasi dayanışmayı ve birliği sağlamıştır (Akınar, 2006:43-61).

O zamana kadar fütüvvet kuralları diye bilinen, övülen güzel huylara, Türk konukseverliğinin de eklenmesiyle Anadolu'daki Türk sanat ve meslek erbabının ortak ilkeleri ve davranışları olarak "ahilik" adı altında yepyeni bir kuruluş ortaya çıktı. Bu ahilik, bütün Anadolu'yu, ele geçirisinden sonra Kırım'ı ve Balkanlar'ı da içine alan ve köylere kadar yayılan bir kurum halinde örgütlendi (Anadol, 1991:46).

II- Ahiliğin Sosyo - Ekonomik İşlevleri

Ahilik, Türklerin Anadolu ya gelişleri sırasında göçebe hayattan yerleşik düzene geçmesinde "şehirleşmede" etkisi olmuş, hızlı bir esnaflaşma süreci başlamıştır.

Ahiliğin önemli özelliklerinden biri, bir eğitim kurumu olmasıdır. Ahilikteki eğitimi, birbirini tamamlar nitelikte iki şekilde düşünmek mümkündür. Bunlar:

1. İş yerlerinde çırakların yetiştirilmesine yönelik mesleki eğitim,
2. Zaviyelerde tüm ahilere verilen ahlak eğitimidir. Yani Peygamber ahlâkını önceleyen bir eğitim anlayışı hâkimdir.

Ahiliğin önde gelen işlevlerinden biri de çalışma hayatını düzenlemesidir ki, usta - çırak - kalfa ilişkisinde Türk örfi hukuku ile İslâm hukukunu çalışma hayatının merkezine oturtmuştur.

Ahilikteki usta - çırak - kalfa ilişkisi, sanayi devrimi sonrasın da bu üç aktörün yerine geçen patron - işçi ilişkilerinden oldukça farklıdır. Ahilikte dayanışma duygusu, kul hakkı, saygı - sevgi temelli, baba - evlat ilişkisi söz konusudur (Gökbel, 2006:149).

Ahilik, sosyal güvenlikte karşılıklı yardımlaşma amaçlı "Orta sandığı" esasını getirmiştir. Hastalık, yaşlılık, sakatlık ve ölüm gibi durumlarda "Orta-sandığı" daima bir sosyal güvence olmuş, ahiler daima veren el olmayı yeğlemişlerdir.

Ahiliğin işyeri dışındaki merkezleri olan zaviyeler, Ahilikte çok yönlü işlevi olan mekânlardır. Eğitim, karşılaşılan sorunları çözme, yönetim ve her gün aynı zamanda fakirlerin, yolcuların yedirilip içi-

rildiği konaklama yerleridir. Bu yönüyle Ahilik, yolda kalmışların, şehre gelen yabancıların ve kimse-sizlerin yardımına koşan ve karşılığını sadece Allah'tan bekleyen gönüllü bir sivil toplum örgütüdür (Tabakoğlu, 2006:411).

Diğer taraftan Ahilik, günümüzdeki tüketiciyi koruma kurumlarının da işlevini görmüştür. Fahiş fiyatla ve hatalı üretilmiş malın satılması, satılan malın normal dayanma süresinden önce eskimesi durumunda yenisi verilerek müşterilerin mağduriyetinin giderilmesi sağlanmıştır.

Hileli ürün ve mal üretenler caydırıcı olması için açıkça cezalandırılmıştır. Meselâ:

- İstanbul'da bir esnafın kılıç kabzasının abanoz ağacına benzeterek böylece abanozdan yapılmış gibi gösterdiği için meslekten yolsuz ilan edildiği;

- Sattığı süte su katan sütçünün kuyuya sarkıtıldığı,

- Bozuk kantar kullanan bir oduncunun altmış okkalık bir kantarının sırtına vurularak çarşı - pazar dolaştırıldığı;

- Eksilmiş pekmez satan pekmezcinin başına pekmez küpünün geçirildiği tarihi vesikalarla sabittir.

Bu tür cezalara çarptırılan kişi yolsuz ilan edilir yani bir nevi sosyal tecride tabi tutulur diğer bir deyişle "pabucu dama atılır" dır.

Ahiliğin bir diğer sosyo-ekonomik işlevi de kısmen günümüzdeki kooperatiflerin işlevini üstlenerek üreticiye ucuz hammadde sağlamış, haksız rekabet önlenmiş, üretici ile tüketici arasına "araçlar" girememiş, ürettiği malı sadece üreten esnafın pazarlamasıyla tek fiyata satılmasını sağlamıştır (Güzel, 2005:519-525).

En önemlisi de dünya da ilk defa kalite ve standardizasyonu sağlayarak bu konuda fermanlar çıkarılmıştır. Onlar aldatan da aldatılan da olmamışlar, buna izin vermemişlerdir.

Ahiliğin en önemli iktisadi işlevlerinden birisi de o zamana kadar yerli Rumların, Ermenilerin icra ettikleri mesleklerin Müslüman Türk'lerce de yapılmasını sağlamış ve böylece Anadolu'nun iktisaden de vatanlaşmasını sağlayarak, kalkınma da öncü olmuştur (Tabakoğlu, 2006:411-412).

III- a. Ahilik Teşkilâtının Tarihi Fonksiyonları

Ahiler sadece mesleki, ticari, ekonomik meselelerle değil gerektiğinde siyasi ve kültürel alanda da önemli fonksiyonlar icra etmişlerdir.

Ahiler her zaman devletin yanında yer almışlar, şehzadeler arasındaki taht kavgalarının da hep denge unsuru olmuşlardır.

Ahilerin siyasi faaliyetlerindeki en etkin rolleri, Moğolların Türkiye Selçukluları üzerinde hâkimiyet kurdukları "çöküş, feryat ve zillet" döneminde görülür. Moğollara karşı gerek Kayseri'nin savunmasını da ve gerekse Anadolu'nun başka yerlerinde Mevlevilerin uzlaşmacı tavırlarına karşılık Ahiler silahlı mücadeleyi tercih etmişler, Moğol zulmüne karşı direnmişlerdir. Hatta Ahi Evran'ın da Moğollarla 1261 yılındaki mücadele sırasında 93 yaşında şehit olduğu bilinmektedir (Koca, 2006:298).

Ahilerin önemli hizmetlerinden birisi de Anadolu'ya gelen göçebe Türkmenlerin şehir hayatına geçmelerini sağlamak noktasında olmuştur. Yerleşik hayata geçmek isteyen unsurların iş ve meslek edinmesi gerekiyordu ki, bu tarihi görevi gönüllü olarak üstlenmiş olan Ahilerdir. Böylece, Anadolu'da Türk toplumunun şehirleşmesi ve şehir kültürüne uyum sağlaması, Ahilerin özverili destekleriyle sağlıklı ve sağlam bir şekilde gerçekleşmiştir (Koca, 2006:297).

Ahilerin çok önemli tarihi fonksiyonlarından birisi de Anadolu'nun kültürel alanda vatanlaşması safhasında olmuştur. Diğer Türk mutasavvıflarıyla birlikte coğrafi isimlerin değiştirilmesinde ve Anadolu'daki imar faaliyetlerinde öncü olmuşlardır. Yeni kurulan yerlere Türkçe isimler verildiği (Kırşehir, Gülşehir, Aydın, Yozgat, İçel, Beyşehir) gibi ırmaklarında isimleri Türkçeleştirilmiştir: Kızılırmak, Yeşilirmak, Aksu, Göksu... gibi. Dağ isimleri de Türkçe söylenir olmuştur: Allahuekber dağı, Kaz dağı, Boz dağı... gibi. Eski isimlerde Türk hançeresine uydurulmuştur: İkonyum/Konya olmuştur (Cumbur, 1986:87-93).

Ahiler, Anadolu Türk halkının millî karakterini belirlemiştir. Halil İnalçık bu konuda şunları söylemektedir:

"Ahilik adabı yüzyıllar boyunca Anadolu Türk halkının millî karakterini belirlemiştir. Bugün sosyal antropologların Türk köy ve kasabalarında sıradan Türk insanının davranışları üzerinde tespit ettikleri

özellikler, olağanüstü konukseverlik, güç durumunda olanın yardımına koşma, özveri ve dayanışma, eme- ce denilen tarlada hep birlikte çalışma, büyüğe saygı, hırsızlıktan, cinsel tacizden ve başkası aleyhinde kötü söz söylemekten dikkatle kaçınma, yiğitlik ve civanmertlik hepsi Fütüvvetnâmelerde telkin edilen ideal insanın sıfatlarıdır" (İnalçık, 2009:40).

Türk Milleti, Anadolu'da, Balkanlar'da, Kırım'da tek bir devlet ve imparatorluk halinde tezahür et- meden; ahilik nizamı her şehirde aynı örf, töre, inanç ve anlayışla insanları birbirine kenetlemiş, büyük birliğe hazırlamıştır. Anadolu ve Rumeli'nin Türkleşmesi ve İslâmlaşmasında büyük bir vazife icra et- miştir (Çalışkan, 2001:71).

b. Ahilerin Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundaki Etkileri

Bütün bunların ötesinde Ahilerin en önemli tarihi fonksiyonları Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve yükselişi safhasında olmuştur. Ahiler, "gaziler, alpler, alp-erenler" gibi adlarla Osmanlı Devleti'nin aske- ri gücü içinde yer alarak, bu yeni Türk Devleti'nin her türlü askeri faaliyetlerine katılmışlardır. Aşıkpa- şa-Zade tarihinde Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Anadolu sosyal bünyesinin temelini oluşturu- dukları bildirilen dört zümre arasında Ahiyan-ı Rum (Anadolu Ahileri) da vardır. (Diğerleri Gaziyân-ı Rum, Abdalan-ı Rum, Bacıyan-ı Rum'dur), (Aşıkpaşaoğlu Tarihi, 1970:37).

Ahiler Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda fiilen buldukları gibi fikren, mânen de bulunmuşlardır. Osman Gazi'nin kayınpederi nüfuzlu bir Ahi Şeyhi olan Edebali idi. Asıl adı Amasya Tarihi yazarı Hüseyin Hüsameddin'e göre İmadüddin Mustafa b. İbrahim b. İnac el Kırşehri'dir (Şahin, 1994:393). Tarihiçi Prof. Dr. Halil İnalçık da Şeyh Edebali'nin Bilecik'e Kırşehir'den gittiğini belirtir. Aşıkpaşaoğlu Tarihinde belirtildiğine göre Osman Gazi'ye gördüğü rüyayı yorumlayarak, Cihan Devleti felsefesini, ülküsünü kazandıran Şeyh Edebali idi; Anadolu da yaygın olan Ahilik teşkilatı da Osmanlı'nın teşkilatlanmasını sağlamıştı (Köprülü, 1994:153).

Osmanlı Devleti'nin maddî kurucusu Osman Gazi ise, manevî kurucusu Şeyh Edebali idi (Şahin, 1994: 393). O'nun Osman Gaziye vasiyeti ve Osman Gazi'nin oğlu Orhan Gaziye vasiyeti Osmanlı Dev- leti'nin mayasını oluşturan Ahilik felsefesinin güzel bir ifadesidir. Fatih Sultan Mehmed Han'a kadar bütün Osmanlı hükümdarları ve Vezirleri Alâeddin paşa ve Çandarlı Kara Halil Paşa'nın da birer şed kuşanan ahi olduğunu düşünürsek, Ahiliğin Osmanlı Devleti'nin bir Cihan Devleti olmasındaki rolünü daha iyi anlamış oluruz.

Moğol baskınından uç bölgelere giden ahiler, toplum yararlarını kendi çıkarlarından üstün tutan kanaatkâr fakat müteşebbis, siyasetten uzak fakat gereğinde devlet işlevini üstlenebilen insan tipi- ni yetiştirerek Osmanlı'nın insan alt yapısını oluşturmuşlardır. Denilebilir ki, Ahiler Türk kitlelerinin yeni girdikleri İslâm dinine ve yeni vatan Anadolu'ya kaynaşmalarını, yerleşik hayata uyum sağlamada önemli roller oynamışlardır. Eski inançlarla, yeni din ve inançlar, Orta Asya'dan getirilen göçebe kültü- rü ile Anadolu ve Orta Doğu'daki yerleşik kültürler arasında kalan Türk Milleti'ni, kendine mahsus yeni kültür ve medeniyet sentezine ulaştırmada öncü ve rehber olmuşlardır (Ceylan, 2006:95).

İslâm'ın engin hoşgörüsü ve Türk'ün teşkilatçılık özelliği Anadolu coğrafyasında birleşerek insanla- rın hem iyi bir Müslüman hem de alan el değil, üreterek veren el olmalarını sağlamıştır.

Anadolu'da Alp-eren ruhuna dayalı fedakâr, dürüst, güvenilir, üretici, cömert, yardımsever, yiğit bir insan tipi meydana getirmiştir. Bunlar Oruç Beğ tarihinde de belirtildiği gibi, "Hak'tan gelici Hakk'a gi- dici, dünya nimetlerine minnet etmeyici"dirler (Algül, 1981:55).

Sonuç olarak denilebilir ki;

Ahilik, XVIII. yüzyıldan itibaren bir esnaf ve sanatkâr birliği haline dönüşse bile, bütünüyle Türk - İslâm dünyasında bir medeniyet hareketi, dünyevî ve uhrevî sistem olarak değerlendirilebilir. Ahilik XIII. yüzyılda belirgin olarak ortaya çıkan, XX. yüzyıla kadar varlığını koruyan, başlangıçta sadece Ana- dolu topraklarında, daha sonraları ise Osmanlı Devleti'nin hemen her tarafına yayılan. Siyasi, sosyal, iktisadi ve dini - ahlaki bir teşkilat olarak bütünüyle Türk Dünyası'nı etkilemiştir.

Bu teşkilât, faziletle insanlık bayrağını dalgalandırdığı her yerde, huzur ve refah hep zirvelerde ol- muş, Hindistan'dan Doğu Türkistan'a, Doğu Türkistan'dan Sibirya'ya, Kazan'dan Yemen'e, Saraybos- na'ya kadar geniş mekânlarda insan kitlelerine saadet bahşetmiştir (Çalışkan, 2001:69).

Osmanlı'nın teşkilatlanmasında, siyasi, sosyal, askerî, kültürel, dini, ekonomik alanlarındaki geliş- melerinde ahilerin desteği büyük olmuştur. Denilebilir ki, Kayı aşiretinden bir "Cihan Devleti" çıkaran güç, ahilerin Osmanlı'ya aşıladığı "Devlet-i ebed müddet" inancı içerisinde gizlidir. Ahilik imanının amele dönüşmesidir.

Anlaşıldığı gibi Ahiliğin temelleri, İslâmî, insani ve evrensel değerlerdir. Ahilik müessesesinin tarihi dönemler içinde etkisi azalsa dahi Türk Dünyası için yeni bir medeniyet hareketi olarak yeniden yorumlanabilir. Ahilik ruhunun ve düşüncesinin bunalımda olan dünya insanlığı için, kara ve kızıl emperyalizme karşı bir kurtuluş ümidi olacağına inanıyoruz.

Kaynaklar

- Anadol, Cemal, *Türk - İslâm Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler*, Ankara, 1991.
- Algül, Hüseyin, *Bir Fazilet Devletinin Kuruluşu*, İzmir, 1981.
- Aşıkpaşaoğlu Tarihi, (Haz: A. Nihal Atsız) Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara, 1985.
- Akpınar, Ali, "Fütüvvetin Dini Temelleri", *I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, 2005.
- Bayram, Mikail, *Ahi Evren ve Ahilik Teşkilatının Kuruluşu*, Konya, 1991.
- Ceylan, Kâzım, *Ahilik / Türk - İslâm Medeniyetinde Dünyevî ve Uhrevî Sistem*, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2012.
- Cumbur, Müjgan, *Anadolu Şehirlerinin Kuruluşunda Ahilerin Yeri*, Türk Kültürü ve Ahilik Sempozyumu Tebliğleri, İstanbul, 1985.
- Çağatay, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik*, Ankara, 1997.
- Çalışkan, Yaşar - İkiz, Lütfi, *Kültür ve Medeniyetimizde Ahilik*, Ankara, 2001.
- Çakmak, Muharrem, "Ahiliğin Dini-Tasavvufi Temelleri", *I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, 2005.
- Günay, Ünver, "Dini ve Sosyal Yönleriyle Ahilik", *II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, 2006.
- Güzel, Abdurrahman, "Ahilik Sisteminde Sanat ve Ticaret Ahlakına Kısa Bir Bakış", *I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, 2005.
- Gökbel, Ahmet, "Ahiliğin Sosyo-Ekonomik İşlevleri", *II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, 2006.
- İnalcık, Halil, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Genel Türk Tarihi*, Yeni Türkiye Yayınları Cilt: 5, Ankara, 2002.
- İnalcık, Halil, *Devlet-i Âliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I*, İstanbul, 2009.
- İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, 1971, (Haz: İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul, 1971.
- Koca, Salim, "Ahilerin Türkiye Selçukluları Devrindeki Rollerini", *II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, 2006.
- Köprülü, M. Fuat, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Ankara, 1994.
- Köksal, M. Fatih, *Ahi Evran ve Ahilik*, Kırşehir, 2008.
- Şahin, Kamil, "Edebali", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 10, İstanbul, 1994, s. 393.